

Kalendarium wydarzeń
w Archiwum Państwowym
w Szczecinie
w 2020 roku

10 stycznia w Sali Rycerskiej Zachodniopomorskiego Urzędu Wojewódzkiego, odbyła się gala rozdania nagród w III edycji Konkursu „Skąd mój ród, skąd moje korzenie?“, którego organizatorem było Zachodniopomorskie Towarzystwo Genealogiczne „Pomerania”. Konkurs ten został objęty patronatem przez Wojewodę Zachodniopomorskiego, Zachodniopomorskiego Kuratora Oświaty, Dyrektora Archiwum Państwowego w Szczecinie i Dyrektora Archiwum Państwowego w Koszalinie. Był on skierowany do uczniów klas VII szkół podstawowych, a jego celem było upowszechnienie wiedzy historycznej oraz rozwijanie zainteresowań poszukiwaniami genealogicznymi. Zadaniem konkursowym było napisanie pracy, w której została zawarta historia opisująca miejsca oraz wydarzenia związane z przeszłością rodzinną uczestników konkursu.

Fot. Daniel Wróbel, Kuratorium Oświaty w Szczecinie

23 stycznia w Studiu Koncertowym Polskiego Radia Szczecin odbyła się prezentacja albumu pt. „Od PRL do III RP. Szczecińskie lata przełomu w obiektywie Jarosława Kaczorowskiego i Pawła Woźniaka” w opracowaniu merytorycznym Michała Siedziako, Igi Bańkowskiej i Krzysztofa Kowalczyka. Za graficzną stronę projektu odpowiadał Łukasz Szelemej. Album został zrecenzowany przez prof. dr. hab. Jerzego Eislera. Książka ukazała się dzięki wsparciu finansowemu ze środków Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

Fot. Dariusz Witulski, Archiwum Państwowe w Szczecinie

W albumie zamieszczono niewielką część dorobku fotografów-amatorów, byłych działaczy opozycji antykomunistycznej, pp. Jarosława Kaczorowskiego i Pawła Woźniaka. Fotografie te, obrazujące działalność różnych nurtów szczecińskiej opozycji demokratycznej ostatniej dekady PRL i czasów obejmujących transformację ustrojową. Na zdjęciach uchwycono przejawy aktywności środowisk opozycyjnych, w tym głównie związanych z Marianem Jurczykiem, a także solidarnościowych, Solidarności Walczącej, Konfederacji Polski Niepodległej, Federacji Młodzieży Walczącej, Ruchu „Wolność i Pokój”. Nadreprezentacja zdjęć dotyczących określonych środowisk jest związana z tym, że sami ich autorzy byli związani z konkretnymi strukturami opozycyjnymi, stąd też dokumentowali głównie ich działalność. Na fotografiach uchwycono różne przejawy opozycyjnej aktywności i tak są tam obrazy z: manifestacji, demonstracji, obchodów rocznic, mszy za Ojczyznę, spotkań Duszpasterstwa Ludzi Pracy, pieszych pielgrzymek na Jasną Górę i Pielgrzymek Ludzi Pracy, strajków, działalności związkowej i opozycji młodzieżowej. Są na nich zarówno liderzy, jak i szeregowi działacze. Zdjęcia robione często z ukrycia, stanowią pełen emocji i dynamiki obraz, a z uwagi na ich wartość tak merytoryczną, jak i artystyczną, za prof. J. Eislerem: „trudno je nazywać amatorskimi”. Warto nadmienić, iż album zawiera niewielką próbkę tego co zostało przekazane do archiwum, gdyż prezentuje zaledwie 200 z około 4000 kadrów. Warto też podkreślić, że mimo ich wybiórczego charakteru, drzemie w nich wielki potencjał do zrealizowania wielu innych, już tematycznych projektów. Książka jest hołdem dla wszystkich, którzy w okresie Polski Ludowej, mieli odwagę przeciwstawiać się władzom, walczyć o wolność i godność, prawa człowieka, obywatela oraz pracownika dla siebie i innych, ponosząc bolesne konsekwencje swoich niezłomnych postaw.

Jest to też forma podziękowania dla naszych Darczyńców, za przekazanie do zasobu Archiwum Państwowego w Szczecinie swoich bezcennych fotografii. Z uwagi na wyjątkowość tych kolekcji, były już one prezentowane na dwóch wystawach: *Szczecińska droga do wolności. Strajki w 1988 roku* (2018) i *Szczecińska opozycja antykomunistyczna lat 80. i czasy przełomu w obiektywie Jarosława Kaczorowskiego i Pawła Woźniaka* (2019) oraz były zamieszczone w katalogu pierwszej z tych wystaw i obecnie w omawianym albumie.

Książką tą sygnalizujemy, że takie kolekcje są w zbiorach AP w Szczecinie i będą one, po opracowaniu udostępnione dla szerokiego grona odbiorców. A tym samym chcemy poprzez to powiedzieć, że to archiwa

państwowe są najlepszym miejscem do deponowania także spuścizn i kolekcji prywatnych, które będą nie tylko profesjonalnie zabezpieczone, ale i udostępniane, zyskując „drugie” i „kolejne” życia, ilustrując różne projekty wystawiennicze, edukacyjne czy wydawnicze.

24 stycznia w Sali im. Bolesława Tułana-Taurogińskiego w Archiwum Państwowym w Szczecinie, odbyła się uroczystość rozdania nagród laureatom konkursu pn. „Znajdź swoją pamiątkę rodzinną i opisz jej historię”.

Jego organizatorami byli: Zachodniopomorski Kurator Oświaty pani Magdalena Zarębska-Kulesza oraz Dyrektor Archiwum Państwowego w Szczecinie pan Krzysztof Kowalczyk.

Konkurs był skierowany do uczniów szkół podstawowych, ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych z województwa zachodniopomorskiego. Jego celem były: popularyzacja wśród uczniów zachodniopomorskich szkół wiedzy historycznej, poznanie historii rodzinnej, a tym samym zainteresowanie uczniów tematyką poszukiwań genealogicznych, propagowanie wiedzy o gromadzeniu i zabezpieczaniu pamiątek przeszłości z archiwów rodzinnych, doskonalenie własnego warsztatu piśmienniczego.

Decyzją organizatorów dziewięć prac nagrodzonych i osiem wyróżnionych zostało ogłoszonych drukiem.

Fot. Dariusz Witulski, Archiwum Państwowe w Szczecinie

25 lutego i 3 marca w siedzibie Archiwum Państwowego w Szczecinie, odbyły się dwa wykłady otwarte dr. hab. Pawła Guta pt. „Społeczność żydowska Prowincji Pomorskiej i jej zagłada”. Było to działanie w ramach projektu „Zachowani w kenkartach. 80. rocznica deportacji Żydów ze Stettina”, realizowanego przez Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Żydów w Polsce Oddział w Szczecinie, przy współpracy z Archiwum Państwowym w Szczecinie i Książnicą Pomorską. Dr hab. Paweł Gut w trakcie wystąpienia przedstawił zarys dziejów osadnictwa żydowskiego na Pomorzu Zachodnim od średniowiecza do XX wieku, oraz zachowane źródła do dziejów pomorskich Żydów przechowywane w zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie. Następnie na podstawie archiwaliów ze szczecińskiego archiwum omówił dzieje zagłady tej społeczności na Pomorzu w czasach III Rzeszy Niemieckiej, zwłaszcza deportacji szczecińskiej społeczności w lutym 1940 roku.

Zachowani w kenkartach

80. rocznica deportacji Żydów ze Stettina

PROGRAM

13 lutego 2020 r. (czwartek)
godz. 17.00
Tabela przed świątecznym Posiedzeniem, ul. Dworkowa 8
Zaproszenie artysty, obchodzie świąteczne.
Modlitwa odświeżona przez Michałkę Sobczak, Hanię i Jolę Polak.
Książnica Pomorska, sala 27 p., spotkanie od st. Polakowej

godz. 17.30
Czerpnięta wystąpienia „Zbawieni Nieważni”

godz. 17.45
Wystąpienie dr. Pawła Guta pt. „Żydzi Stettina i ich deportacja w 1940 r.”

25 lutego 2020 r. (wtorek) i 3 marca 2020 r. (wtorek)
Archiwum Państwowe w Szczecinie, ul. Św. Władysława 13
godz. 18.00
Wystąpienie dr. Pawła Guta pt. „Społeczność żydowska Prowincji Pomorskiej i jej zagłada”
połączenie z wprowadzeniem koncertów.

Fot. Dariusz Witulski,
Archiwum Państwowe w Szczecinie

4., 5. i 10. lutego w Archiwum Państwowym w Szczecinie odbyły się spotkania ze świadkami historii – Panią Zofią Wojewnik (prezes Związku Sybiraków Oddział w Szczecinie) oraz Panią Anielą Bandźmierą, które podzieliły się wspomnieniami sprzed 80 lat, kiedy jako dzieci wraz rodzinami zostały wywiezione na Syberię. W 2020 r. minęło 80 lat od rozpoczęcia masowych sowieckich deportacji Polaków na Syberię. Według szacunków wywieziono wówczas około 140 tys. polskich obywateli, wielu z nich nie przeżyło drogi, umierając w czasie transportu w dramatycznych warunkach z wyczerpania i głodu. Wielu nigdy nie wróciło do kraju, pozostając na zawsze „na nieludzkiej ziemi”.

O tych tragicznych wydarzeniach, których skutki zaważyły na życiu tysięcy Polaków, a widzianych z perspektywy dziecka, opowiedziała Pani Anielą Bandźmiera, która wraz z rodziną po siedmiu latach zesłania, wróciła do Polski. Rodzina po powrocie trafiła na Pomorze Zachodnie osiedlając się w Łobzie. O tym dowiedziała się młodzież ze szczecińskich Liceów Ogólnokształcących IX i III, słuchając relacji Pani Anieli.

Warto nadmienić, iż w 2019 r. Archiwum Państwowe w Szczecinie rozpoczęło przejmowanie dokumentacji Związku Sybiraków Oddział w Szczecinie.

Zofia Wojewnik prezes Związku Sybiraków Oddział w Szczecinie

Aniela Bandźmiera, Związek Sybiraków
Oddział w Szczecinie

Fot. Dariusz Witulski,
Archiwum Państwowe w Szczecinie

12 lutego zaszczyliła swoją obecnością Archiwum Państwowe w Szczecinie mjr Danuta Szyksznian-Ossowska „Sarenka”. Okazją do spotkania była promocja książki Pani Major pt. „Wilno – krew i łzy. Ponary”. Drugie, zmienione wydanie publikacji, dofinansowanej przez Polską Spółkę Gazownictwa Sp. z o.o., stanowi wspólne przedsięwzięcie Archiwum Państwowego w Szczecinie, Zarządu Okręgu Szczecin Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej oraz Stowarzyszenia „Paczka dla Bohatera”.

„Niniejsza publikacja dokumentuje terror i zbrodnie dokonane przez okupantów niemieckich i litewskich kolaborantów w więzieniu na

Łukiszkach w Wilnie, a przede wszystkim w Ponarach. Zawiera wspomnienia świadków wydarzeń, ich rodzin oraz bogaty materiał ikonograficzny. Jest formą hołdu dla ofiar zbrodni na Wileńszczyźnie i przestrogą dla współczesnych pokoleń do czego może prowadzić ideologia totalitarna” (ze Słowa od Wydawców).

Mjr Danuta Szyksznian-Ossowska ps. „Sarenka”.
Fot. Dariusz Witulski,
Archiwum Państwowe
w Szczecinie

Mjr Danuta Szyksznian-Ossowska ps. „Sarenka” i dr hab. Krzysztof Kowalczyk dyrektor Archiwum Państwowego w Szczecinie.
Fot. Iga Bańkowska,
Archiwum Państwowe w Szczecinie

Sama Autorka natomiast pisze: „[...] pragnę, by moje książki wyzwoliły w przyszłych pokoleniach pokłady miłości do Polski i do tych, którzy w jej imieniu zapłacili najwyższą cenę – życiem [...]. W czasie wojny ocierałam się o śmierć, o zbrodnie, o bestialstwo, i to stało się siłą sprawczą zapamiętywania i spisywania zdarzeń niepublikowanych. Byłam pewna, że są godne utrwalenia. Odchodzenie świadków nasunęło myśl, że wkrótce nas nie będzie. Pozostaną tylko żółte kartki w archiwach śledczych czy sądowych, do których być może nikt nie zajrzy. Poczulałam się zobowiązana, by ocalić od zapomnienia zdarzenia, utwory poetyckie nigdzie nie publikowane, obyczaje, a nade wszystko ludzi – ich postawy, cierpienia i działalność.” (z Posłowania).

W trakcie spotkania Pani Danucie towarzyszyła rodzina: córka Ewa Siudowska, syn Leszek Szyksznian, wnuk Michał Szyksznian (autor projektu okładki), przyjaciele, pracownicy archiwum, zaproszeni goście: Barbara Dominiczak, autorka zamieszczonych w książce wierszy,

Zastępca Prezydenta Szczecina Krzysztof Soska, Zachodniopomorski Kurator Oświaty Magdalena Zarębska-Kulesza, Prezes Polskiego Radia Szczecin dr Artur Kubaj, Prezes ŚZŻ AK Okręg w Szczecinie Jolanta Szyłkowska, płk Zdzisław Wrona z 12. Szczecińskiej Dywizji Zmechanizowanej, zastępca dyrektora Oddziału Zakładu Gazowniczego w Szczecinie Monika Gasperowicz, dyrektor SP nr 14 im. Danuty Szyksznian-Ossowskiej Urszula Pająk, dyrektor Zespołu Szkół nr 4 im. Armii Krajowej Paweł Masłowski, Krystyna Rusiecka-Iwanowska, dr Magdalena Semczyszyn przedstawicielka IPN, przedstawiciel Stowarzyszenia „Paczka dla Bohatera” ppłk Łukasz Nocek, Henryk Nogala były sekretarz miasta Międzyzdroje.

Od prawej: Jolanta Szyłkowska
Prezes Okręgu Szczecin
Światowego Związku
Żołnierzy Armii Krajowej,
Krzysztof Kowalczyk dyrektor
Archiwum Państwowego
w Szczecinie i ppłk Łukasz
Nocek ze Stowarzyszenia
„Paczka dla Bohatera”

Fot. Dariusz Witulski,
Archiwum Państwowe w Szczecinie

Międzynarodowy Dzień Przewodnika Turystycznego został ustanowiony w 1989 r. podczas odbywającej się na Cyprze III Konwencji Światowej Federacji Stowarzyszeń Przewodników Turystycznych (World Federation of Tourist Guide Associations – WFTGA). Uroczyste obchody MDPT przypadają na 21 lutego.

W Szczecinie Dzień Przewodnika Turystycznego w 2020 r. świętowano po raz ósmy. Stał się on okazją, by zwiedzić trudno dostępne lub wręcz niemożliwe do zobaczenia miejsca, pokazać pracę przewodników turystycznych, oraz uświadomić rolę jaką odgrywają w obsłudze turystów, promocji miasta i regionu.

Wzorem lat ubiegłych na trasie tegorocznego MDPT znalazło się również Archiwum Państwowe w Szczecinie. Odwiedzający nas **22 lutego** goście, zapoznali się z historią naszej instytucji i jej zbiorami, oraz zwiedzili zabytkowy gmach Archiwum.

Fot. Dariusz Witulski,
Archiwum Państwowe w Szczecinie

Dla odwiedzających przygotowano archiwalia prezentowane w Sali im. Bolesława Tuhana-Taurogińskiego. Pokazano różne typy materiałów archiwalnych – dokumenty pergaminowe, akta papierowe, mapy, tłoiki pieczętne, ulotki i fotografie – pochodzące z okresu od XIII do XX w. Najstarszym spośród nich był dokument lokacyjny miasta Wołogoszczy (Wolgast), wystawiony przez księcia Bogusława IV w maju 1282 r. Czasy nowożytne reprezentowały akta kapituły katedralnej w Kamieniu Pomorskim z XVI w., tłoiki pieczętne z XVIII i XIX w. (m.in. cechu kłodziejów w Łobzie i Sądu Apelacyjnego w Koszalinie), oraz materiały kartograficzne: mapa Doliny Siedmiu Młynów z końca XVI w. oraz atlas zawierający mapy państw Rzeszy z XVIII w. Ciekawostką obrazującą dawny „recykling” była oprawa pergaminowa z karty średniowiecznej księgi, użyta do ponownego oprawienia akt w drugiej połowie XVI w. Spośród dokumentów dwudziestowiecznych, licznie reprezentowane były materiały obrazujące życie społeczne (dokumenty tożsamości przedwojenne i z okresu okupacji niemieckiej, świadectwa szkolne, księga pamiątkowa Szkoły Powszechnej w Oszmianie (przed wojną województwo wileńskie) z podpisem prezydenta Mościckiego, pamiątniki, albumy rodzinne czy też korespondencja wysyłana z obozu koncentracyjnego Auschwitz, oraz obozu jenieckiego IIC Woldenberg (ob. Dobiegniew). Okres zasiedlania Pomorza Zachodniego przez ludność polską po 1945 r. reprezentowały ulotki wydane w lipcu 1945 r. oraz akt nadania gospodarstwa rolnego.

W bibliotece APSz należącej do najstarszych naukowych bibliotek Szczecina przedstawione zostały wybrane stare druki, wydawnictwa dziewiętnastowieczne, oraz publikacje z drugiej połowy lat 40. XX w., wydane przez Spółdzielnię Wydawniczą Polskie Pismo i Książka w Szczecinie.

Nasi Goście mieli również okazję zobaczyć gabinet Dyrektora APSz i archiwalny magazyn.

9 marca Archiwum Państwowe w Szczecinie we współpracy ze Stowarzyszeniem Archiwistów Polskich Oddział w Szczecinie przygotowało promocję publikacji dr. hab. Macieja Szukały pt. „Archiwum Państwowe w Szczecinie w latach 1914–1945. Ludzie i działalność”. Prezentacja książki odbyła się w Sali im. B. Tuhana-Taurogińskiego w gmachu szczecińskiego archiwum. Sylwetkę Autora monografii przedstawił recenzent niniejszego opracowania prof. dr hab. Radosław

Gaziński z Uniwersytetu Szczecińskiego. Następnie dr hab. M. Szukała zaprezentował swą monografię, która jest owocem jego wieloletnich badań naukowych. Jest ona pierwszym opracowaniem naukowym dotyczącym tego okresu w historii instytucji i stanowi kontynuację chronologiczną opisu jej dziejów zawartej w książce prof. dr hab. Lucyny Turek-Kwiatkowskiej „Z dziejów służby archiwalnej. Archiwa na Pomorzu Zachodnim w latach 1808–1914” wydanej w Warszawie w 1968 r.

Praca ma układ chronologiczno-rzeczowy i podzielona jest na wstęp i 4 zasadnicze rozdziały związane z okresami historycznymi w których działało szczecińskie archiwum. Pierwszy rozdział zasadniczy dotyczy działalności archiwum w czasie I wojny światowej, drugi w okresie Republiki Weimarskiej, następny w czasach III Rzeszy do 1939, a ostatni rozdział dotyczy działalności archiwum w dobie I wojny światowej.

W każdym z rozdziałów omówiona została sytuacja personalna archiwum, problematyka związana z gromadzeniem zasobu, jego opracowywaniem, udostępnianiem, pracą naukową archiwistów oraz nadzorem i pracami inwentaryzacyjnymi archiwów niepaństwowych, jak również opis zjawisk charakterystycznych, zwłaszcza dla okresu III Rzeszy, jak niemieckie badania wschodnie i łączący się z nimi problem Kaszubszczyzny, problem antysemityzmu w służbie archiwalnej oraz ewakuacja zasobu archiwum szczecińskiego w latach 1942–1945.

Po autoreferacie Macieja Szukały odbyła się dyskusja o dziejach szczecińskiego archiwum, a na zakończenie spotkania autor podpisywał egzemplarze książki.

W pierwszym kwartale 2020 r. odbyły się dwie lekcje archiwalne dla uczestników półkolonii Szkoły Muzycznej I stopnia w Szczecinie, spotkanie dla studentów III roku historii Uniwersytetu Szczecińskiego oraz spotkanie dla słuchaczy Stowarzyszenia Uniwersytet III Wieku w Szczecinie.

Lekcja archiwalna dla uczestników półkolonii
Szkoły Muzycznej I stopnia w Szczecinie.
Fot. Anna Cichy,
Archiwum Państwowe w Szczecinie

W **maju** zapoczątkowano ogólnopolską akcję społeczną tworzenia „Archiwum Pandemii AD 2020”, realizowanego także w AP w Szczecinie. Pozyskiwaliśmy fotografie, ulotki dokumentujące zmiany w naszej rzeczywistości wprowadzone reżimem sanitarnym, oraz trzy plakaty powstałe w ramach projektu „Czajkowski–Wietieszka: Sztuka Higieny”, będące częścią ogólnopolskiej kampanii społecznej.

Międzynarodowy Dzień Archiwów 2020 był obchodzony jedynie w przestrzeni wirtualnej, a hasłem przewodnim jego szczecińskiej odsłony było „75-lecie polskiego Szczecina. Historyczne znaczenie Pomorza Zachodniego dla polskiej racji stanu”. W ramach tego wydarzenia odbyła się debata, transmitowana na żywo w Internecie, w której uczestniczyli: dyrektor dr hab. Krzysztof Kowalczyk, dr Janina Kosman, dr Kacper Pencarski i Bartosz Sitarz. Szczecińskie Archiwum i jego oddziały przygotowały także galerie materiałów archiwalnych z tego czasu, które były prezentowane na profilach w serwisie społecznościowym Facebook. Partnerem przedsięwzięcia był Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej w Szczecinie.

75 lat polskiego Szczecina i Pomorza Zachodniego było doskonałą okazją do zatrzymania się na chwilę i przyjrzenia bliżej okolicznościom, które sprawiły, że ziemie na północno-zachodnich rubieżach Polski stały się nowym domem dla wielu Polaków i następnych pokoleń. Aby podsumować te 75 lat, szczecińskie Archiwum Państwowe przygotowało trzy popularnonaukowe miniwykłady: dr. Kacpra Pencarskiego pt. „Osadnictwo na Pomorzu Zachodnim po 1945 roku”, dr Janiny Kosman – „Książka musi opanować ziemię odzyskaną. Z historii książki i czytelnictwa na Pomorzu Zachodnim” oraz Bartosza Sitarza – „Pionierskie lata Pomorza Zachodniego w dokumentach archiwalnych”, które zostały udostępnione na kanale AP w serwisie YouTube.

15 lipca na pl. Solidarności w Szczecinie odbył się wernisaż wystawy plenerowej pn. „Najdalsza Polska. Szczecin 1945–1948”, z udziałem m.in. Szefowej Gabinetu Prezydenta RP Minister Haliny Szymańskiej, która odczytała list od Prezydenta RP Andrzeja Dudy, oraz Wicemarszałka Województwa Zachodniopomorskiego Stanisława Wziątka.

Fot. Iga Bańkowska,
Archiwum Państwowe
w Szczecinie

Szefowa Gabinetu Prezydenta RP Minister Halina Szymańska czyta list od Prezydenta RP Andrzeja Dudy do organizatorów wystawy

Była to wspólna inicjatywa Archiwum Państwowego w Szczecinie, Muzeum Narodowego w Szczecinie oraz Centrum Historii Zajezdnia we Wrocławiu, która miała na celu uczczenie 75. rocznicy włączenia metropolii nad Odrą w skład państwa polskiego. Jej autorzy chcieli pokazać, jak odmienne – choć nie mniej burzliwe od losów pozostałej części Polski – były początki powojennego życia Polaków na tych ziemiach. Wystawa podzielona została na rozdziały tematyczne m.in. geneza postulatów oparcia granic Polski na Odrze, losy Polaków wywiezionych przez Niemców w czasie wojny na roboty do Szczecina, realia sowieckiej obecności w Szczecinie, transfer ludności polskiej z Kresów na Pomorze Zachodnie, początki Kościoła katolickiego. Nie pominięto też kwestii nieprzynoszących chluby, jak „dziki zachód”, czyli zjawisko szabru poniemieckiego mienia na ziemiach zachodnich. Osobno opowiedziana została historia oporu Szczecinian wobec łamania demokracji przez ekipę Bolesława Bieruta. Miasto nad Odrą leżało także na trasie kurierów wolnej Polski w latach 1945–1947. Sporo uwagi poświęcono tworzeniu instytucji kultury i odbudowie gospodarki morskiej. Organizatorami wystawy byli: Centrum Historii Zajezdnia, Muzeum Narodowe w Szczecinie, Archiwum Państwowe w Szczecinie.

28 sierpnia w Warszawie na Krakowskim Przedmieściu przed Galerią Kordegarda odbył się wernisaż warszawskiej odsłony wystawy „Najdalsza Polska. Szczecin 1945–1948”

W otwarciu ekspozycji na Krakowskim Przedmieściu uczestniczyli: Sekretarz Stanu w Kancelarii Prezydenta RP Wojciech Kolarski, który przeczytał list okolicznościowy od Prezydenta RP Andrzeja Dudy, Prezes Rady Ministrów Mateusz Morawiecki, Wiceminister Kultury i Dziedzictwa Narodowego Jarosław Sellin, pomysłodawca i kurator wystawy red. Piotr Semka, dyrektor Muzeum Narodowego w Szczecinie Lech Karwowski, dyrektor Centrum Historii Zajezdnia Marek Mutor, zastępca dyrektora Narodowego Centrum Kultury Andrzej Bieńkowski, zastępca dyrektora Muzeum Powstania Warszawskiego Paweł Ukielski, Zastępca Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych Joanna Chojecka i dyrektor Archiwum Państwowego w Szczecinie Krzysztof Kowalczyk.

Fot. Beata Żelazek,
Naczelna Dyrekcja
Archiwów Państwowych

W dniach **21–30 września** wystawa ponownie zawitała do Szczecina, tym razem prezentowana była przed wejściem do gmachu Zachodniopomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Szczecinie. Gospodarzami wydarzenia byli: Tomasz Hinc – wojewoda zachodniopomorski i Marek Subocz – wicewojewoda. W uroczystości wzięli udział organizatorzy wystawy: Piotr Semka, kurator i pomysłodawca, prof. Wojciech Kucharski – zastępca dyrektora ds. naukowych i współpracy instytucjonalnej Ośrodek „Pamięć i Przyszłość”, Artur Kubaj – prezes Polskiego Radia Szczecin, Krzysztof Kowalczyk – dyrektor Archiwum Państwowego w Szczecinie, Lech Karwowski – dyrektor Muzeum Narodowego w Szczecinie, Łukasz Szełemej – który był odpowiedzialny za opracowanie graficzne wystawy, a także Poseł na Sejm RP Leszek Dobrzyński, Kazimierz Drzazga – członek Rady ds. działaczy opozycji antykomunistycznej i osób represjonowanych z powodów politycznych przy Szefie Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych i Marian Malcherek – przewodniczący Wojewódzkiej Rady Kombatanckiej.

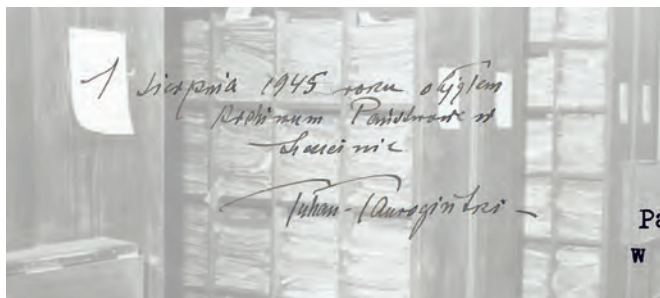
1 sierpnia 1945 roku Bolesław Tuhan-Taurogiński zapisał w swoim pamiętniku „1 sierpnia 1945 roku objąłem Archiwum Państwowe w Szczecinie”, symbolicznie rozpoczynając działalność placówki jako polskiej instytucji, która w 2020 r. obchodziła 75 lecie istnienia.

*1 sierpnia 1945 roku objąłem
Archiwum Państwowe w
Szczecinie*
Tuhan-Taurogiński

ARCHIWUM
PAŃSTWOWE
w SZCZECINIE

75 lat
Archiwum
Państwowego
w Szczecinie

ARCHIWUM
PAŃSTWOWE
w SZCZECINIE

75 lat
Archiwum
Państwowego
w Szczecinie

22 lipca Archiwum Akt Nowych uruchomiło portal www.1920.gov.pl celem uczczenia setnej rocznicy Bitwy Warszawskiej. Archiwum Państwowe w Szczecinie również włączyło się w upamiętnienie rocznicy jednej z przełomowych bitew w dziejach świata, publikując nagranie wykładu dr. hab. Macieja Szukały pt. „Obraz wojny polsko-bolszewickiej w prasie niemieckiej na przykładzie artykułów w liberalnej gazecie „Vossische Zeitung”, który został zarejestrowany w trakcie zebrania naukowego AP w Szczecinie. Ponadto skróconą wersję wypowiedzi na ten temat zamieszczono w mediach społecznościowych AP w Szczecinie.

We **wrzeźniu** w ramach obchodów 100. rocznicy Bitwy Warszawskiej został ogłoszony konkurs wiedzy historycznej dla uczniów zachodniopomorskich szkół średnich „Wojna polsko-bolszewicka 1919/1921”. Etap finałowy – wojewódzki odbył się 25 lutego 2021 r. Organizatorzy: Archiwum Państwowe w Szczecinie oraz Kuratorium Oświaty w Szczecinie. Konkurs objęty honorowym patronatem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Ministra Edukacji Narodowej.

Hasłem przewodnim Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa 2020 był „Korowód pokoleń”, zaś Europejskich Dni Dziedzictwa 2020 – „Moja droga”. Od wielu lat Archiwum Państwowe w Szczecinie włącza się w tę inicjatywę proponując tematyczne wykłady. W tym roku z uwagi na zaistniałą sytuację pandemiczną trzy prelekcje przygotowane przez pracowników AP w Szczecinie zostały sfilmowane i zamieszczone online. Były to: Anna Kandybowicz – „Repatriacja dzieci polskich z Niemiec po II wojnie światowej”, Maciej Bartoszek – „Testament szlachecki w Rzeczypospolitej Obojga Narodów na przykładzie testamentu Teodory Sapieżanki Tyszkiewiczowej” oraz Bartosz Sitarz – „Archiwa Rodzinne Niepodległej”. W 2020 r. przedsięwzięcia organizowane w ramach EDD zostały połączone z drugą odsłoną projektu „Archiwa Rodzinne Niepodległej”.

10 wrzeźnia Panowie Stanisław Wądołowski i Lech Bartnik podpisali umowę darowizny, którą przekazali materiały archiwalne Regionu Pomorza Zachodniego Zjednoczenia Chrześcijańsko-Narodowego z lat 1989–2004. Wśród przekazanych dokumentów są biuletyny wewnętrzne,

sprawozdania władz, protokoły posiedzeń. Materiały te są cennym źródłem dla badaczy historii politycznej.

Od lewej: Stanisław Wądołowski, dyrektor AP Krzysztof Kowalczyk i Lech Bartnik.
Fot. Iga Bańkowska

17 września 1980 r. przedstawiciele Międzyzakładowych Komitetów Założycielskich przyjęli statut, w którym ustalono, że powstanie Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”. W 40. rocznicę tych wydarzeń, **17 września** w Szczecinie odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa pn. „*Nie zapomnijcie tamtych dni... 40. rocznica powstania NSZZ „Solidarność”*”.

Organizatorem konferencji były Archiwa Państwowe, gospodarzem – Archiwum Państwowe w Szczecinie. Celem konferencji było uczczenie 40. rocznicy podpisania Porozumień Sierpniowych, utworzenia NSZZ „Solidarność”, podjęcie refleksji nad dziedzictwem Sierpnia '80 z udziałem naukowców i świadków historii, zanalizowanie stanu materiałów archiwalnych, dotyczących „Solidarności”. W programie konferencji były cztery moduły: *Geneza, idee i dziedzictwo „Solidarności”*; *Sierpień '80. Case study*; *Szczeciński Sierpień '80 po 40. latach*; *Źródła do badań na dziejami „Solidarności”*; *Dyskusja ze świadkami historii*. Był to element większego projektu przygotowanego przez Archiwa Państwowe – *Nie zapomnijcie tamtych dni...* Źródła do dziejów NSZZ Solidarność w zasobie Archiwów Państwowych, na który składały się: wystawa, konferencja i publikacja. W trakcie konferencji została omówiona wystawa, dotycząca „Solidarności” w dokumentach archiwów państwowych, opracowana przez Archiwum Państwowe w Białymstoku, która była dostępna dla publiczności do 30 września br. na Jasnych Błoniach w Szczecinie oraz publikacja pt. *Źródła do dziejów NSZZ Solidarność w archiwach państwowych*, przygotowana przez Archiwum Państwowe w Gorzowie Wlkp.

Obradom konferencji towarzyszył pokaz prac konkursowych uczniów zachodniopomorskich szkół podstawowych nadesłane na konkurs pn. „Nie zapomnijcie tamtych dni. 40. rocznica podpisania Porozumień Sierpniowych”, którego organizatorami byli: Archiwum Państwowe w Szczecinie, Archiwum Państwowe w Koszalinie oraz Kuratorium Oświaty w Szczecinie.

Otwarcie konferencji przez
Naczelnego Dyrektora Archiwów
Państwowych dr. Pawła Pietrzyka

Doradca społeczny
Prezydenta RP Marcin
Drewa odczytał list
Prezydenta RP
Andrzeja Dudy skierowany do uczestników konferencji.

Panel dyskusyjny *Geneza, idee i dziedzictwo Solidarności*, prowadzenie dr hab. Krzysztof Kowalczyk (AP w Szczecinie), uczestnicy od lewej: Henryk Krystek (AP w Poznaniu), prof. dr hab. Krzysztof Brzechczyn (UAM, IPN O. Poznań), dr Łukasz Kamiński (UWr), dr Tomasz Kozłowski (IPN Centrala)

Panel dyskusyjny *Sierpień '80. Case study*, prowadzenie: dr Artur Kubaj (Polskie Radio Szczecin), w którym uczestniczyli: dr Jakub Kufel (ECS), dr Michał Siedziako (IPN O. Szczecin, US), dr Jarosław Neja (IPN O. Katowice), dr hab. Sebastian Ligarski (IPN O. Szczecin), dr Grażyna Schlender (AP w Kaliszu), Marek Kietliński (AP w Białymstoku)

Szczeciński Sierpień '80 po 40. latach rozmowa red. Agaty Rokickiej ze świadkami historii: Grzegorzem Durskim, Tomaszem Zielińskim, Stanisławem Wądołowskim i Lucją Plaugo.

Wystawa „Nie zapomnijcie tamtych dni. Źródła do dziejów NSZZ «Solidarność» w zasobie archiwów państwowych”, Szczecin, Jasne Błonia, wrzesień 2020 r. Od lewej: dyrektor AP Koszalin Katarzyna Królczyk, Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych dr Paweł Pietrzyk, st. kustosz AP Koszalin Robert Borucki, dyrektor AP Szczecin dr hab. Krzysztof Kowalczyk, dyrektor AAN Mariusz Olczak, dyrektor AP Kalisz dr Grażyna Schlender, dyrektor AP Gorzów Wlkp. dr hab. Dariusz A. Rymar, zastępca Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych Joanna Chojecka, dyrektor AP Poznań Henryk Krystek.
Fot. Łukasz Szelemej

30 września został ustanowiony w 2019 r. przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych – Dniem Archiwisty. W roku 2020, jak i w poprzednim, był on powiązany z inauguracją projektu Archiwum Rodzinne Niepodległej. Na profilach Archiwum w serwisach społecznościowych Facebook i YouTube zamieszczono klip promocyjny projektu oraz trzy filmy instruktażowe o domowych sposobach przechowywania archiwaliów z archiwów rodzinnych.

Z uwagi na sytuację pandemiczną, która uniemożliwiła prowadzenie działań popularyzacyjnych stacjonarnie, działania te zostały przeniesione w przestrzeń wirtualną. M.in. powstawały filmy z wypowiedziami archiwistów, publikowano fragmenty archiwalnych filmów dokumentalnych, przygotowywano galerie internetowe, udostępniano publikacje online, przygotowywano posty na profil na Facebooku oraz rozpoczęto publikację popularnonaukowych opracowań pracowników AP w Szczecinie, które ukazują się w zakładce „Archiwalne spotkania z historią” na stronie internetowej AP, których na koniec 2020 r. było 18.

Oprac. Iga Bańkowska